

04.11.1956

A szovjet hadsereg megindítja az inváziót a magyar forradalom leverésére (1956. november 4.)

A Budapestről tudósító lengyel író, Wiktor Woroszyński ezt jegyezte fel november 4-ének hajnalán a naplójába: „Valami kívülről berontott mély álmomba, nem tudok rájönni, mi az, nem akarom kinyitni a szemem, igyekszem visszahullani az érzékekkel fel nem mérhető mélységbe, melyben oly rövid időt töltöttem. De az a makacs valami egyre hevesebben támad rám. Kelletlenül megadom magam, s kezdek kapcsolatot teremteni a világgal. S hirtelen tudatomba hatol, mi az, ami álmomat félbeszakította: egyenletes tűzérési ágyúzás. Ebben a pillanatban valaki hiányos öltözetben beszalad a szobámba: Kelj fel! Megint háború van Budapesten!”

Október 28-án még úgy tűnt, hogy győzött a forradalom. Pártok alakultak újjá, feltámadt a sajtó- és szólásszabadság, feloszlatták a rendszer erőszak szervezetét, az Államvédelmi Hatóságot, ráadásul a szovjet csapatok kivonása is megkezdődött a fővárosból. Október 30-án Nagy Imre bejelentette a többpártrendszer visszaállítását, és felszólította a szovjet csapatokat a Magyarországról való kivonulásra.

A Szovjetunió azonban úgy ítélte meg, hogy a magyarországi fejlemények veszélyeztetik a keleti blokk stabilitását. A szovjet döntéshozók október 31-én elvetették a magyarországi helyzet politikai úton történő rendezésének tervét, és a lengyelországi válságkezeléssel szemben a katonai beavatkozás mellett döntöttek. Hruscsovnak, aki politikai körútja során tájékoztatta a kommunista országok vezetőit a beavatkozás tervéről, még Tito beleegyezését is sikerült megszereznie. A Szovjetunió döntését nem csupán a nyugati hatalmak nyilatkozatai ösztönözték (pl. Dulles amerikai külügyminiszter október 26-ai beszéde, amely nem tekintette szövetségeseknek a szovjet megszállás alatti országokat), hanem mindenekelőtt a szuezi válság kirobbanása, amely jelentősen megváltoztatta a nemzetközi helyzetet. A hidegháborús konfliktus abból fakadt, hogy a Szovjetunió támogatását bíró egyiptomi elnök bejelentette a szuezi-csatorna államosítását, amelyre válaszként Nagy-Britannia és Franciaország a beavatkozás mellett döntött. A Szovjetuniót aggodalommal töltötte el a lehetőség, hogy Egyiptom mellett Magyarországot is elveszítheti. A szuezi válság így sürgette a szovjet

..... fegyveres beavatkozást, miközben jelentősen megnehezítette, hogy az Egyesült
..... Államok tüntetőleg lépjen fel az ügyben. Az angol és a francia erők egyiptomi
..... beavatkozása után minimálisra csökkent annak az esélye, hogy a nyugati
..... hatalmak Magyarország érdekében katonai erővel lépjenek fel. Az Egyesült
..... Államok nem kívánta megkockáztatni, hogy egy katonai beavatkozással
..... atomháború robbanjon ki a Szovjetunióval.
.....
.....
.....
.....
.....

Október 31-én már aggasztó hírek érkeztek arról, hogy Magyarország területére szovjet csapatok áramlanak be. Nagy Imre – bízva a Nyugat támogatásában – 1956. november 1-jén bejelentette Magyarország kilépését a Varsói Szerződésből, és az ENSZ-főtitkár közbenjárását kérte Magyarország semlegességének elismertetésében. A katonai tömbből való kilépési szándék ugyanakkor további érvként szolgálhatott a szovjetek számára az intervencióhoz, akik – hogy álcázzák a katonai beavatkozás előkészületeit – késznek bizonyultak tárgyalni a szovjet csapatok magyarországi kivonásáról.

November 3-án, a fegyveres beavatkozás előestéjén a szovjetek letartóztatták a szovjet haderők főparancsnokságára, Tököldre érkező magyar fegyverszüneti delegáció tagjait, köztük Maléter Pál honvédelmi minisztert. Időközben Kádár János, a Nagy Imre-kormány államminisztere titokban a Szovjetunióba távozott, ahol a szovjetek tájékoztatták az intervenció és Nagy Imre leváltásának tervéről. A szovjet pártelnökség Kádárt és Münnich Ferencet bízta meg az új Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány vezetésével. Az új kormányprogramot oroszul fogalmazták meg.

A „Forgószél-hadművelet” keretében 1956. november 4-én hajnalban a szovjet harckocsik több irányból elsöprő erejű támadást indítottak Magyarország ellen. Bár központilag szervezett ellenállás nem alakult ki, a szórványos fegyveres harcok még jó darabig kitartottak. Nagy Imre miniszterelnök hajnali öt óraker drámai hangú rádióbeszédében közölte az ország népével, hogy a kormány a helyén van, s a magyar csapatok harcban állnak. Ezután hangzott el a magyar írók megrázó nyilatkozata a rádióban, amely háromszoros „Segítsetek! Segítsetek! Segítsetek!” felkiáltással zárult. Nem sokkal később – elfogadva a Tito által kínált menedéket – Nagy Imre többedmagával a Parlament épületéből a jugoszláv nagykövetségre menekült, ahol november 22-én, a szovjet különleges erők őrizetbe vették és Romániába deportálták őket. Nagy Imre annak ellenére sem volt hajlandó lemondani miniszterelnöki posztjáról és elismerni Kádár ellenkormányát, hogy hatalmas politikai nyomás alá helyezték.

A szovjet intervencióval egy időben megszólalt Kádár Szolnokról sugárzott üzenete is a rádióban. Kádár az ellenkormány megalakításának szükségességét a Nagy Imre kormány gyöngeségével és az ellenforradalmi elemek ténykedésével magyarázta, amelyeknek célja a munkásosztály hatalmának megdöntése és a szocialista vívmányok megsemmisítése volt. Sajátos hatalmi helyzet állt elő az országban: miközben a szovjet katonai erőre támaszkodó, de a társadalmi támogatottságot nélkülöző Kádár-kormány igyekezett megszilárdítani hatalmát, a forradalom időszakában az üzemekben megalakult munkástanácsok – a Nagy-Budapesti Központi Munkástanáccsal az élen – folytatták a forradalom utóvédharcát: ragaszkodtak Nagy Imre személyéhez, a többpártrendszerhez és a szovjet csapatok kivonásához. Kádár a munkástanácsokat adminisztratív intézkedésekkel és fegyveres erővel

egyaránt igyekezett megfojtani. A kormány – miután a hadsereg és a rendőrség alakulatait megbízhatatlannak ítélte – a közrend biztosítása céljából megszervezte az új karhatalmi erőket.

A Magyar Szocialista Munkáspárt 1956. december 5-ei határozatában totális ellenforradalomnak nyilvánította az októberi eseményeket. A határozat szerint az ellenforradalom kiobbantásában a Nagy Imre körül kialakult pártellenzék, a magyarországi reakciós elemek, a nemzetközi imperialisták játszottak szerepet, de súlyos felelősség terheli a Rákosi-Gerő klikket is, amely „letért a marxizmus-leninizmus elvi alapjáról”.

Véres megtorlás kezdődött, a nagyszabású letartóztatási hullám mellett több vidéki városban (pl. Miskolcon, Egerben és Salgótarjánban) is sok halálos áldozattal járó sortűzek dördültek el. A kádári megtorlások során kb. 41.500 ügyet vizsgáltak a népbíróságok, kb. 27.000 személyt ítétek el, közülük 477 halálos ítéletet osztottak ki, amiből 189-et hajtottak végre. 1956-os szerepvállalása miatt számos értelmiségit börtönöztek be, köztük Déry Tibor és Háy Gyula író, valamint Bibó Istvánt, Nagy Imre szűkebb kabinetének tagját.

Nagy Imrét a „népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedéssel” vádolták. A per utolsó felvonására 1958 júniusában került sor. Az egy héten át tartó tárgyalássorozat a nyilvánosság teljes kizárásával zajlott. A vádlottaknak nem adtak lehetőséget arra, hogy érdemben védekezzenek az ellenük felsorakoztatott vádakkal szemben. A Legfelsőbb Bíróság Népbírósi Tanácsa Nagy Imrét, Maléter Pált, Szilágyi Józsefet és Gimes Miklóst halálra ítélte, a többi vádlottnak pedig súlyos börtönbüntetést szabott ki. A vádlottak közül Losonczy Géza tisztázatlan körülmények között már a börtönben életét veszítette. Nagy Imre nem volt hajlandó a vádak jogosságát elismerni, és kegyelmet sem kért. A halálos ítéletek végrehajtására 1958. június 16-án hajnalban került sor. A közvéleményt – miután csak másnap, június 17-én hozták nyilvánosságra a Nagy Imre-pert és az abban született ítéletet – megdöbbenette a miniszterelnök sorsa. Nagy Imrét a Kozma utcai börtön (Kisfogház) udvarán földelték el, de holttestét később titokban kiásták és a rákoskeresztúri Új köztemető 301-es parcellájában jeltelen sírba temették. Az októberi eseményeket ellenforradalomnak minősítő decemberi határozat a Kádár-rendszer következő három évtizedében irányadónak számított, s a hatalom elrettentésképpen folyamatosan emlékeztette a társadalom tagjait a megtorlásokra.

A forradalom alatti harcok során mintegy 2500-an veszítették életüket, és legalább tízezen megsebesültek. A legsúlyosabb demográfiai következménynek a nyugatra – mindenekelőtt Ausztriába, Németországba és Franciaországba – történő tömeges emigrálás számított, amelynek során mintegy 200 ezer fő hagyta el az országot. Minden harmadik menekült a kontinenst is elhagyta, s az Egyesült Államokban, Kanadában vagy Ausztráliában talált új otthonra. A nyugati hatalmak – bár érdemi segítséget nem tudtak nyújtani a forradalom idején –, nagyfokú befogadó-készséget mutattak a magyar menekültek irányában. A nyugati magyar emigránsok később döntő szerepet játszottak a keleti blokk elzártságának megbontásában, és a forradalom emlékezetének életben tartásában. Azokat, akik a szovjet blokk más országaiban fejezték ki szolidaritásukat a magyar forradalom mellett, ugyancsak represszió sújtotta. A letartóztatások az NDK-ban, a Szovjetunióhoz tartozó Kárpátalján és Csehszlovákiában több száz, míg Romániában alsó hangon is tízezer főt érintettek.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete a magyar kérdéstről érdemben csak 1957 januárjától kezdett tárgyalni. Miután az ENSZ öttagú vizsgálóbizottságát Kádár nem akarta beengedni az országba, sokáig csak az emigránsok adhattak képet a forradalom alatti történésekről. 1957 szeptemberében az ENSZ elítélte és

törvénytelennek nevezte a szovjet intervenciót, jelezve, hogy a szovjetek és a Kádár-kormány súlyosan megsértették az emberi szabadságjogokat. Az elkövetkező években az ENSZ – mindenekelőtt az amerikai külpolitika – nagy nyomást gyakorolt a Kádár-kormányra a belpolitikai liberalizáció érdekében. A magyar kérdés titkos tárgyalások után csak 1963-ban került le az ENSZ napirendjéről, cserébe a Kádár által megígért amnesztiáért.

Írta: Danyi Gábor

References:

Források:

Borhi László, Magyarország a hidegháborúban. A Szovjetunió és az Egyesült Államok között, 1956-1956, Corvina, Budapest, 2005.

Stefano Bottoni, A várva várt Nyugat. Kelet-Európa története 1944-től napjainkig, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2014.

Herber Attila – Martos Ida – Moss László – Tisza László, Történelem 6. 1914-től 1990-ig. Reáltanoda Alapítvány, Budapest, 2000.

Wiktor Woroszylski, Magyarországi napló, 1956, ford. Kerényi Grácia – D. Molnár István, Századvég Kiadó – 1956-os Magyar Forradalom Történetének Dokumentációs és Kutatóintézete, Budapest, 1994.

